

Onstran meje

K položaju na Koroškem

V deveti številki lanskega leta smo objavili kratek pregled o razmerah na Koroškem. Mislim, da bo našo javnost zanimal tudi nadaljnji razvoj, zato bom skušal v naslednjem opozoriti na nekaj dejstev, ki za slovenski živelj na Koroškem niso brez pomena.

Proti koncu preteklega leta so bili izgledi za slovensko manjšino sorazmerno povoljni. S svojo aktivistično in državotvorno politiko je ovrgla očitke „iredentizma“ in s tem zgradila temelj, na katerega bi bilo mogoče postaviti poznejše zgradbo medsebojnega zaupanja, upoštevanja in končno — sporazuma. V razumevanje te trditve je nujno potrebno, da na kratko orišem notranje- in zunanje-politični položaj Avstrije v tedanjem trenutku.

Splošno je znano, da pokojni kancler dr. Dollfuss ni preveč ustregel krščansko socialnim krogom, ko je v strahu za avstrijsko samostojnost in v bojzni pred nemškimi narodnimi socialisti sprejel protektorat Italije in s tem zvezal Avstriji roke, da odslej ni bila niti notranje- niti zunanjepolitično več samostojna. V notranjosti so postali na ta način avstrijski fašisti („Heimwehr“) tehten faktor, ki se ni več zadovoljeval samo s tem, da služi krščansko socialni struji kot dobrodošel pomagač v borbi proti levici in narodnemu socializmu, ampak ki hoče gospodariti in uveljaviti svojo voljo tudi na račun katoliške smeri. Ta tiha borba obeh vladajočih struj se je vodila vse od februarske revolucije dalje in dosegla svoj višek po julijskem udaru, ko se je zdelo, da krščansko socialna struja ne bo našla nadomestila za preminulega vodjo. A kmalu je bila nastala praznina izpopolnjena, dočim so se fašisti še nadalje naslanjali predvsem na podporo Italije in na svojo brutalno silo. V vsej dolgotrajni borbi za nadoblast je stala redna vojska na strani krščansko socialne struje, zato je razumljivo, da kljub napetostim ni prišlo do odprtega obračunavanja. Da pa je po drugi strani — kljub zaslombi v vojski — ostala katoliška struja mirna, je pripisovati dejstvu, da so bile vezi med avstrijskimi fašisti in Italijo preveč močne in očitne.

Radi vojaške akcije v Afriki pa je začel vpliv Italije v Podonavju vidno upadati, zlasti, ko je bilo videti, da Anglija svoji nekdanji zaveznici ne želi prevelikih uspehov v kolonijah. Avstrijski katoliški krogi so zaslutili, da je nastopil ugoden trenutek, ko bi bilo mogoče zrahljati neprijetno občutne vezi z Italijo in se tako obenem znebiti domačega tekmeca v oblasti. Istočasno pa je bilo potrebno poiskati novih garantov avstrijske neodvisnosti, ker je postal prejšnji zaščitnik nezanesljiv. Nastopila je zanimiva doba, ko je avstrijska notranja razdvojenost postala očitna tudi na zunaj. Med tem ko išče kancler nove zunanjepolitične orijentacije v Pragi, ko skuša najti izhoda za pomirjenje v notranjosti radi februarških dogodkov, hiti podkancler v Rim, da bi našel tam zaslombo in podporo za svoja politična stremljenja. Kazalo je, da bo krščansko socialna struja končno vendar obvladala položaj, zlasti ker so kanclerjevo akcijo spremljale simpatije dobršnega dela prebivalstva, ki mu italijansko prijateljstvo nikakor ni pri srcu. Pa je namah prekrizala vse račune Nemčija s svojo odpovedjo lokarnske pogodbe — kot da marsikaj slutiti — ne brez predhodne vednosti Italije. S tem se je položaj v Evropi do tal spremenil; kar se pa tiče Podonavja in posebej Avstrije, bi opozoril samo na nekatera dejstva:

Kanclerjeva pot v Prago je postala za Avstrijo neprijeten spomin, ki ga je bilo treba čim prej zabrisati z obiskom v Budimpešti. Ravnotako se je razblinila

v nič akcija čehoslovaškega ministrskega predsednika za reorganizacijo Podonavja. Angleško brodogradnjo je kmalu odplulo iz Sredozemlja, Italija je zopet svobodno zadihala. Ko se je k temu pridružilo še nekaj vojaških uspehov v Abesiniji, je prerojena fašistična velesila lahko poklicala na odgovor svoji nepokorni podonavski zaveznici, ki sta že vse preveč začeli siliti iz italijanskega objema: ena v naročje Nemčije, druga pa v nedopustno koketiranje s Čehoslovaško, odnosno Malo zvezo. Dodatek „rimskim protokolom“ je dovolj krepko nategnil vrvice, da se v bodoče nepokorni „varovanki“ ne bosta zlahka odtrgali od svoje zaščitnice.

Razvoj na Koroškem je precej veren odsev gori navedenih zunanjepolitičnih dogajanj, ki so odločilno vplivala na notranji položaj in prej omenjeno borbo za nadoblast v državi. Krščansko socialna struja je bila že po svoji ideologiji prisiljena, da pokaže vsaj nekaj razumevanja za manjšine, še bolj pa po svoji taktiki, ki je v vsakem pogledu že kar načelno kompromisarska. Zato ni čudno, če so koroški Slovenci stavili še do nedavna velike nade v razvoj, saj je kazalo, da bo kanclerjeva smer zmagala in ta vsaj doslej ni bila tako nestrpna v narodnih vprašanjih kot fašistična. Zgodilo pa se je ravno nasprotno kot je pričakovala manjšina. S porastom italijanskega vpliva v Avstriji je bila fašistična struja — kljub nesposobnemu vodstvu — znova okrepljena in s tem tudi sovražno razpoloženje do manjšine.

Da bi bila slika popolnoma jasna, se bo treba malo dlje pomuditi pri koroškem „Heimwehru“, ki je sedaj postal odločujoč za slovensko manjšino.

Kmalu po julijskem puču so pričeli bivši narodni socialisti pristopati k domovinski fronti — kot edini dovoljeni državni organizaciji — in prav v kratkem času zasedli vsa vodilna mesta v podeželju. Pri tem je treba opozoriti na zanimivo dejstvo, da so bili deželnemu vodstvu domovinske fronte ljubši bivši „pučisti“ kot pa Slovenci, ki so ostali pri državnem udaru lojalni. Tako je postala družba nasprotnikov manjšine silno pisana: Slovenci so se sklicevali na svojo lojalnost, istočasno pa so imeli opravka z bivšimi prevratniki, ki so se mahoma znašli v domovinski fronti in kot dobri Avstrijci nastopali proti slovenskim „iredentistom“. Pri tej priliki moramo še posebej omeniti „Heimatbund“, t. j. organizacijo, ki je vodila vsa ta leta celokupno pomemčevalno delo na Koroškem. Kljub temu, da je bila ta skupina izrazito narodno socialistično orijentirana, je vendar tudi po julijskem udaru obdržala v svojih rokah vodstvo politike do slovenske manjšine. Vsa pogajanja med zastopniki manjšine in vlado je — z nemške strani — za kulisami vodil „Heimatbund“. Taktika te skupine je bila v tem, da zavlačuje pogajanje vse dotlej, dokler se ne zabriše julijski udar in si ne pridobi novih zaščitnikov pri sedanjih nosilcih javne oblasti. To se ji je sijajno posrečilo. Med tem je razvila silno aktivnost na slovenskem ozemlju, povečala je odpor lokalnih faktorjev proti kakršnikoli ugodnostim, ki bi si jih manjšina eventualno izvojevala, prirejala javne nemške nastope, obenem pa se je znala prikupiti „Heimwehru“, ki danes dejansko vlada na Koroškem. V fašistih je našla ta skupina dobrohotnega in navdušenega pomagača, najprej za kulisami, sedaj pa že čisto javno in aktivno. Tako se je počasi izkristaliziral položaj na Koroškem v novi stanovski državi: Nasproti manjšini stoji zopet strnjena fronta nemških nacionálnih krogov — pa naj se imenuje „Heimwehrovci“ ali narodni socialisti, nosilci javne oblasti ali bivši prevratniki: v razmerju do Slovencev so enotni in zagrizeni nasprotniki vseh upravičenih zahtev manjšine.

Sedaj bo razumljivo, zakaj slovenska manjšina na Koroškem nima pričakovati nobenih bistvenih izprememb. Vse tiste znamenite izjave državnega šefa o „vzorni

ureditvi manjšinskega vprašanja“ in „pravični ureditvi narodnih problemov v krščanski državi“ so splahnele v pozabljenje. Prizadevanja slovenskih zastopnikov so se razbila ob organiziranem odporu nemškega nacionizma, ki ne priznava ne prava, ne pravičnosti, ampak samo brutalno silo.

Iz vsega povedanega sledi precej jasno, da tudi nedavni kanclerjev obisk slovenskega ozemlja ne more roditi kakšnih epohalnih sprememb. Saj je šla predrznost lokalnih faktorjev tako daleč, da so grozili šefu države v obraz z organiziranim odporom, v slučaju, če bi poskušal ugoditi nekaterim zahtevam manjšine. Zopet drugod je „Heimwehr“ zabranila dostop vsem deputacijam, čeprav je bil namen obiska samo sprejemanje odposlanstev. Zato močno dvomim, da bi hotela zvezna vlada brez nujne potrebe tvegati svoj ugled, tembolj, ker za sedaj ni nobenega zunanjega povoda za to. Slovesne obljube pa se na splošno brez posebnega hrupa pozabljajo, no, in teptanje ideoloških načel je v Evropi žalostna vsakdanjost.

Samo to bi hotel še pripomniti, da prav za prav slovenska manjšina na Koroškem nima nikjer prave zaslombe, najmanj pa pri nas samih. Dokler se v tem oziru razmere ne zboljšajo, bo najbrž prav vseeno, če vodijo manjšinski zastopniki pasivno ali aktivistično politiko: vedno bodo morali podleči strnjenemu nastopu nemške večine proti njim. Jedro manjšinskega problema je vedno v matični državi in ne v manjšini.

J-a.

Umetnost

Spominu Ivana Groharja

Naša impresionistična generacija, ki je ožarila pomlad slovenske moderne z novo podobo naše krajine in s prelestjo njenih barv, živi še dandanes globoko v novi čas, ki se je obrnil s svojim življenjskim interesom v popolnoma drugo smer. Tako je v zgodovini kulture često; močne dobe ne odmirajo naglo, tudi če jih prehiti novo mišljenje. In naš impresionizem je bil močan, v naši umetnostni preteklosti gotovo ena najmočnejših dob. Po svoji orientaciji je bil zgrajen na izredni individualnosti, na močni osebnosti, ki je kultivirala vse svoje najfinejše občutke in jih izražala v umetniško dovršeni obliki. Tedaj se pri vseh narodih pojavljajo skupine umetnikov, ki uveljavljajo svoj dovolj revolucionarni program in povsod jih spremlja ne le zasmeh, ampak naravnost onemoglo sovraštvo someščanov. Čuden pojav, da nikjer ni mogla pravkar dozorela družbena plast spoznati prav svoje umetnosti, ampak jo je z vso nizkotnostjo nagonov klaverno izdalala in skušala za vsako ceno oblatiti ali celo onemogočiti. Najbolj ljuti boji so se vršili na najbolj vročih tleh, v Franciji, kjer je bodri meščan smatral genijalni nastop novih slikarjev za poseganje v posvečena pravila francoske umetnostne tradicije. Vsi geniji francoskega impresijonizma, ki pa še dandanes, dolgo po svoji smrti, v svoji domovini niso kar splošno priznani, so okusili težke posledice javnega zasmeha, ki so ga v družbi meščana z naslodo spremljali tudi prilagodljivi žurnalisti. Pred njimi se je moral umakniti celo E. Zola, ki je temperamentno razlagal ne le dela svojih prijateljev — slikarjev, ampak je poizkušal pojasniti sploh bistvo nove umetnosti. Šele po desetletjih težkih bojev, ko so se morali umetniki s svojimi razstavami zatekati v slučajno prazne lokale in so živeli življenje izobčencev, prodajajoč serije svojih največjih umetnin za par sto frankov, ko so se pojavile orgijastične spekulacije modernih prekupev in po raznih napadih in procesih se je končno pod njihovo starost pojavil tudi umetniški uspeh, ki je prinesel življenjsko zadovoljnost in je omilil težke usode posameznih umetnikov.